

Lapszámunkat
Harangozó Ilona
legújabb festményeivel
illusztráltuk

Karádi Márton
befejezetlen hűség

nem tudom alszik-e, vagy csak megpróbálja,
hogyan áll neki, ha halott.
nem árul már semmi figyelmet,
szemhéja lehúzott bolti roló.

a szája nyitva, mint ócska ruhán a folt.
hallgatása meztelen
nem takarja a keze sem
s a hidegben látszó lehelete
mint képregényben a kitöltetlen szóbuborék

feltört lábán pedig hegek.
nem messze tőle az amputált cipő.
én meg a részeg aki árok helyett
ráncai partjára dől.

Vásároljon könyvet online
az IJK-shopból:
<http://shop.irodalmijelen.hu/>

2006 nyarán beszélgettem Cseh Tamással. A betegség témát kerültük. Amiről nem szólok, az nincs, pedig dehogy nem. A halálról tudok, de nem készülök rá, mint hiéna vagy sakál. Fekszem a zavarban. Elhagyott minket, nem fontos ma már, miért.

(K. D.)

Bereményi, még mielőtt veled megismerkedett volna, már keresgélte médiumot a szövegeihez. Vitai Ildikóval nem találta meg a közös hangot, veled igen.

– Erről nem is tudtam. Gézával 1970-ben találkoztam először, egy éjszaka. Mesélt magáról, hogy írt már szövegeket zenekaroknak, hogy ez számára egy kifejezési mód. És másnapra megíródott az első dalunk, abban a vizivárosi albérletben, az Iskola utcában.

A hatvanas években voltak jó helyek, és nem csak az ott mért ital miatt.

– Melyik világot mesélem? A kamaszkort? Amikor a Vilyányi úti presszóban zongorista játszott, és belestünk ablakokon, mert állítólag nők is táncoltak. Vagy a későbbit? A Halászkert a Fő utcában, a Joe bácsi... Igen, ezek találkahelyek voltak, nem volt védelem, de nagy társasági élet folyt. Ott tanultunk, ott vettük az angolórát. Természetes volt, ha

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam
94. szám
2009. augusztus

Örökös munkatársak:
Faludy György, Méhes György

Emlékezetünk
polcai

valamelyikbe lementem, ott találok Balaskó Jenőt, Szentjóbó Tamást, Erdély Miklóst, Lakner Lászlót, vagy Konkoly Gyulát. Pilinszky pont úgy ült egy kocsmában, mint most mi.

Az Iskola utcai bérlembenyedben Baksa-Soóستól kezdve sokan megfordultak. Akinek ekkora társasága van, az a belügyi szervek figyelmét is vonja.

– Szőnyei Tamás Nyilvántartottak című könyvében száz oldal van rólam, és éppen az Iskola utcáról. Érdekes olvasmány, hacsak nem fordul fel a gyomra annak, aki elolvassa. Oda az operatív tisztek bejutottak. Tudtuk, hogy vannak közöttünk téglák, miért ne lettek volna. Nekik soha nem fogok megbocsátani. Gyanútlanul beszélgettem azokkal, akik rólam jelentettek. Egyébként nem én voltam a célpont, talán Erdély Miklós, vagy Szentjóbó.

Idegességtől, hogy figyelnek?

Honlapunkról ajánljuk

A flamingó térde –
portréfilm Tolnai Ottóról
Kókai János: Választás
Hegedűs Lajos Hunor:
A XL. század egyik
legnagyobb régészeti
szenzációja
Az elátkozott
reformok kora
A pénz engem
nem boldogít –
beszélgetés Tar Károllyal
Király Ferenc
a Vaddisznó rétről
Tokaji Író-tábor
Sáray Ákos és tudósítónk
fotóriportjával – **Weiner**
Sennyey Tibor jegyzete
Berka Attila:
Lada Béla nem hal meg
Nyilas Atilla és
Turczai István hangosversei
Köves Viktória:
Az arab fiúból regény lesz
Yolanda Pantin:
Báthory Erzsébet
Ayhan Gökhan versei
Székelyhidi Zsolt:
Jegajade

www.irodalmijelen.hu

Szoborroncsok tutajon – Ki tud róluk?

A kolozsvári Sétatér szökőkútjának egykori szobrai – szoborroncsait – örökítette meg Bolygó Márton kamerája ez év áprilisának elején. Azóta már arról a saroktelekről is eltűntek – mintha csak átkeltek volna azon a tutaj-szerű alkotmányon valamilyen másik térbe... Reméljük, csak egy restauráló műhelybe, ahol majd helyreállítják a kentaurusokat és a többieket úgy, ahogyan Tessitori kőfaragó úr (nem mellesleg: Tessitori Nóra színésznő édesapja) elképzelte és megfaragta őket több mint egy évszázaddal ezelőtt.

Ha valakit (ifjú poétára gondolunk elsősorban, meg nem ifjú poétákra, vagy az egyperces novellát, vagy a lírai glosszát kedvelő romantikus lelkekre) e fotók bármilyen szöveg megírására inspirálnának – ezeket az írásokat érdeklődéssel várjuk. Ha valakinek a szobrok hollétééről vagy sorsáról volnának ismeretei – azt is.

– Nem foglalkoztunk vele, de vigyáztunk a szavunkra, ha idegen ült a társaságunkban. Torokszorító olvasni, hogy egy kőkemény hálózat dolgozott rajtunk. Pedig akkor még csak egy rajztanár voltam...

...de ismerted az akkori „gyanús” avantgárd köröket.

– Megvittattuk a képeket, veszekedtünk irányzatokról, megírtuk egymást, nem csíptük a rendszert, a kultúrpolitikát, kinek miért nincs kiállítása, miért tiltják be Altorjai Sándor kiállítását, tehát nem valami fecsegés volt a kocsmákban, hanem folyamatos világmegváltás. Férfitársaságok voltak, a legjobb értelemben vett kávéházi dumákkal.

Sokszor költöztél.

– Jó alberletet nehéz volt szerezni, mert az ember olyat szeretett volna, ahol megfordulhattak lányok is, tehát egy külön bejáratút, és olcsót. Az alberletek fontos dolgok voltak. Azon túl, hogy vasárnap hazamentél és várt a rántott hús, az volt az élettered, a függetlenséged biztosítéka, hogy magadra zárhatod az ajtót.

(Folytatása a 6. oldalon)

KERTÉSZ DÁNIEL

SÁRKÖZI MÁTYÁS BESÚGÓ MÚLTAM

Általános-iskolai tanulmányaim ideje a legsötétebb Rákosi-korszakra esett. Budán, a Labanc uti iskolában nem tűntem ki semmivel a néhány száz nebuló közül, hacsak azzal nem, hogy az irodalmi dolgozatíró pályázatra beadott fogalmazványommal bevonultam a tanintézet anekdota-legendáriumába.

Már nem emlékszem, mi volt a megadott téma, talán éppenséggel hazánk sikere a szocializmus építésében, de Pécsi tanárnó az én szövegemet találta legjobbnak, és felterjesztett könyvjutalomra. A könyvet, Gorkij Artamanovok című családregényét a felsorakozott diákság előtt, az udvaron adta át. Akkoriban minden Rákosi nevetől zengett, a személyi kultusz jegyében. A tanárnó mély lélegzetet vett, majd lehajolt a túl alacsonyra beállított mikrofonhoz:

– A dolgozatíró versenyben első díjat nyert: Rákosi Mátyás, hetedik osztályos tanuló.

Hiába helyesbített azon nyomban Sárközi Mátyásra, addigra már hangosan vihogott több száz gyerek.

Nem sokkal később hívott be irodájába az igazgató úr, helytel kinnált és közölte, hogy komoly beszéde van velem. Vajh, mi rosszat követhettem el? Ám nem fejmosás következett, hanem kiselőadás arról, hogy „hazánkban a helyzet fokozódik“, az „ellenség keze mindenhová beteszi a lábát“, éberségre van szükség. Éppen ezért megbíz azzal, hogy vasárnap délután menjek el a brit követség propaganda célú filmvetítésére, ugyanis fülébe jutott, hogy oda iskolánk néhány növendéke rendszeresen eljár. Nézzem meg, hogy kiket látok a közönség soraiban, és jelentsem a neveket.

Ami azt illeti, én még soha sem voltam a követségi filmdélutánon, el kellett magyarázni nekem, hogy mikor és hová menjek. Nagyon kellemes másfél óra volt. A cserkész-tábortúrról készült kisfilm felelevenítette az 1943-as farkaskölyök emlékeimet, a betiltott cserkészlet oly gyorsan múltba vesző világát. Az angol gyerekek a Kodály-módszer nélkül is tisztábban és muzikálisabban énekeltek, mint mi szoktunk.

Két iskolatársam volt ott a vetítésen. Az egyik zugligeti úrifíú, egy híres zenész unokája, a másik viszont a közeli sváb bádigos vöröshajú gyermeke. Amint vége lett a filmdélutánnak, odaléptem hozzájuk, és csak ennyit mondtam nekik: – Nem láttuk egymást.

Az igazgató úrnak pedig jelentettem, hogy sajnos sötét volt a teremben, nem láttam, ki volt ott közülünk, s ki nem. – Szóval mindvégig sötét volt. Előtte is, utána is, a kisfilmek között is – mészázott az igazgató –, na jó, tudomásul vettem. Ezzel ért véget besúgói pályafutásom.

Összes nyugati kiadóm közül a washingtoni Occidental Press volt a legvállalkozóbb szellemű, ezért tűnt logikusnak, hogy ez a kiadó, illetve annak vezetője-tulajdonosa, Csicsery-Rónay István adja ki azt a „nemzedéki“ versantológiát, amit már évek óta terveztem. Istvánnal még 1964 táján barátkoztam össze, amikor meglátogattam őt Washingtonban, mivel rávettem, hogy kiadója legyen annak a kis fordításkötetnek, amit Borisz Paszternák legszebb 1945 utáni verseiből fordítottunk Sulyok Vincével. Az „Új égtájak“ c. versantológia, az 1956 utáni nyugati magyar költőnemzedék gyűjteménye ezért az Occidental Press kiadásában (bár a Magyar Műhely párizsi nyomdájának termékeként) jelent meg az Úr 1969. évében.

Az antológiában 14 költő szerepel. Sorolom nevüket: András Sándor, Bakucz József, Gömöri György, Horváth Elemér, Kemenes-Géfin László, Keszei István, Lökkös Antal, Makkai Ádám, Máté Imre, Nyéki Lajos, Papp Tibor, Siklós István, Sulyok Vince, Vitéz György. Három kivétellel minden költő a harmincas években született, a legfiatalabb, Kemenes-Géfin 1937-ben. Az antológia költői közül négyen már nem élnek (régii barátom, Sulyok Vince nemrégiben hunyt el Oslóban), a többiek közül – talán Nyékinek meg Lökkösnek nem – mindegyiknek jelent meg azóta verseskötete Magyarországon.

Ami a szerkesztést illeti, az korántsem volt problémátlan. Az Amerikában élő Juhász Vilmos, akit társszerkesztőnek kértem fel, és aki még részt vett a válogatásban, 1967-ben váratlanul szívrohamot kapott, és elhunyt. Addigra már kaptam mind a tizenhárom felkért költőtől fejenként 12 (rangsorolt) verset – ebből válogattam. Nem hiszem, hogy az arányokkal minden költő meg lett volna elégedve, de különösebb vitákra sem emlékszem: a szerkesztő azért van, hogy szer-

Az Aradon 1928-ban született Deák Tamásról már iskolás korában föltételezhető volt, hogy művész lesz. Ígéretes zongoraművésznek indult, és végül ragyogó próza-, dráma- és esszéíró lett, s műfordító.

Elég esetlegesen váltak be a gyors tehetségkutató tesztek. Szélidőben szólva: már nem hiszünk bennük vakon. Igaz, előny, ha fontos döntések esélyei hamar felmérhetők – de aligha van gyorsteszt, mely árnyaltan hiteles választ ad. Arra igen, hogy X. reflexei jók – arra kevésbé, hogy ez mire teszi a legalkalmasabbá: küzdősportban, labdajátékban, sürgősségi sebészetben, katasztrófa-elhárításban...?

Ötvennyolc éves korában, utolsó esszékötetének korrek-túrája közben, Budapestben bekövetkezett haláláig keményen dolgozott művein és önmagán. „A történet értelme“ című, „Válogatott és bizalmas esszék“ alcímű kötetét Szigligeten kölcsönadtam Somlyó Györgynek, aki elolvasta, és azt mondta: számára nem kétséges, hogy Deák Tamás a század legnagyobb magyar esszéírója.

Halála esetére Tamás rám hagyott levelében az állt, hogy ha beleszólhat, azt szeretné, ha Székely János búcsúztatná. Felhívtam Jánost Vásárhelyen: aligha van esélye – mondta – útlevelet, vízumot kapni. Mivel emlékeztem gyönyörű portré-esszéjére, melyet Tamás (talán ötvenedik) születésnapjára írt – javasoltam: abból szerkessze meg búcsúztatóját, s felkérek egy Pesten élő, jó erdélyi színészt, olvassa fel. Rajhona Ádámot választottam.

DIURNUS naplójegyzete MÉG EGY ELFELEJTETT, KIVÁLÓ ARADI

A társadalmak olykor jelzik: mely szakmában van telítettség, illetve hiány. Kiváló tehetség mindig kevés van, de hiányuk megfoghatóan. Hirtelenében nem ismerek arra példát, hogy valahol Európában kikiáltották volna: nagy költőkre lenne szükségük. Jó fociját Nobel-díjnál nagyobb összegekért cserélnék gazdát, de a legjobb írók is, gyakran egyetlen nemzedéknyi időtávon is, elfelejtődnek. Igaz: nem mindegyik örökre. Arad valójában sose tartotta számon nagytehetségű szülöttjét, Deák Tamást, talán mert Temesváron tanult (a piaristáknál), írói munkásságát pedig végül Kolozsváron fejtette ki, majd (egy időre életmentő) szívműtete után Pesten. Első darabja, a Fictus és Laodiké ösbemutatóját (1963) a Budapesti Egyetemi Színpad vállalta örömmel, nagy sikerrel, „A forró sziget“ díjat nyert, a nagyváradi színház ösbemutatója előtt Bukarestben és még két román színházban is előadták. Az érsek imájából 1974-ben a most Kanadában élő Bokor Péter rendezésében TV-bemutató is lett (Hillarius), „Egy agglégény visszaemlékezései“ c. ironikus-szellemes, pajzán regényének román fordítása is nagy példányszámú sikert aratott. A Kriterion világirodalmi sorozatában, a Horizontban Goethe, Goncsarov, Borch, Mansfield, Gogol, Poe, Thomas Mann, Dosztojevszkij, Borges és Ibsen műveit írta a kísérő tanulmányt. Előbb-utóbb életműkiadást érdemelne.

GÖMÖRI GYÖRGY NEGYVENÉVES AZ ÚJ ÉGTÁJAK

kesszen. Az előszót én Cs. Szabó Lászlóval szerettem volna iratni. De „Laci bácsi“, vagy csak egyszerűen „Csé“, szokásától eltérően, erre nem vállalkozott: „Gyurka“, mondta nekem kicsit indignáltan a Bush Houseban, ahol meglátogattam, „az elején, amikor szükségetek volt a segítségemre, segítettem, most már repüljtek a saját szárnyaitokon!“ Sajnálattal láttam, hogy félreértette kérésemet, hisz én nem laudációt kértem, csak rokonszenvező bevezetőt.

Ezt aztán meg is írta a másik Nagy Rádiós, Határ Győző, akivel akkoriban még jó viszonyban voltam, s akiről tudtam, nem fogja visszautasítani kérésemet. Terjedelmes bevezetőjében ugyan kicsit kitolt velem, mert hosszú listát közölt benne azokról, akik még, úgy mond, „binnen lehetnek volna az antológiában“, ezzel mintegy megkérdőjelezve válogatásom nemzedéki teljesség-igényét. Tudom, belevehettem volna még a kötetbe Thinsz Gézá-t vagy Forrai Esztert (most már nekem is feltűnik, hogy egy nő sincs a tizennégyek között!) és még másokat is ebből az ötvenhatos nemzedékből – mert az idősebbeket, pl. Csokitsot vagy Kannást már életkoruk miatt eleve mellőztem. De úgy hiszem, a válogatás így is reprezentatív bizonyult, legalábbis így fogadták ezt a hazai kritikusok.

Mert az „Új égtájak“ elég nagy port vert fel Magyarországon. Fogadtatásának alaphangját Vas István adta meg, amikor azt

írta (a „Népszabdságban“, nem másutt!) mindedig nem hitte, hogy emigrációban is lehetséges színvonalas magyar irodalom. Most ez az antológia éppen erről győzte meg. Külön dicsért benne két költőt: Makkai Ádámot és engem. (S hogy ez nem csak szalmaláng-lelkesség volt a részéről, bizonyítja, hogy ugyanezt a szövegét változatlan formában közölte „Az ismeretlen isten“ c. 1974-es tanulmánykötetében).

Sok helyen írtak az antológiáról és nem mindenki írhatott róla olyan barátságosan, mint a szerencsés módon kivételezett helyzetű Vas – Pomogáts Bélát például, aki a kecskeméti Forrás-ban ismertette gyűjteményünket, tárgyilagos hangja miatt egy párttollnok írásban megtámadta. Egyébként, bár nem értek igazán a marketing-hez, én is megtaláltam a módját, hogy hírt verjek a kötetnek: először az újjvédéki Hid-ba írtam még a kötet megjelenése előtt egy kis kedvcsináló szöveget (1968/9), amihez hét, az antológiában szereplő költő verseiből is közöltem szemelvényt. Ebben az évben látogattam először haza Budapestre, már brit útlevelemmel, s úgy emlékszem, 1969 nyarán, amikor megint ott jártam, Tóbiás Áron készített velem rádió-interjú-t az antológiáról. Mái-g sem tudom, adásba került-e vagy sem, mert visszajelzést róla nem kaptam.

Most, 40 év után, úgy gondolom, az „Új égtájak“, ami egyidős a „Költők egymás közt“ c. budapesti versantológiával, már akkor fel tudta venni a versenyt a fiatal hazaiakkal, színvonalban nem maradt le mögöttük. Lehet, hogy a rendszer-váltás óta már sikerült egyikünknek-másikunknak ezt nyomósbabban bizonyítanunk, legalábbis olyan értelemben, ahogy ezt a Hid-ban megírtam. Hadd idézem annak a szövegnek pár befejező mondatát: „Lehet valakiből magyar költő, jó esetben jelentős és érdekes költő külföldön is... Valahogyan, valamikor, de egyszer minden magyarul írott maradandó mű bekapcsolódik a magyar kultúra vérkeringésébe“.

Nem a legfontosabb mondatok. Azt sem állítom, hogy ezek miatt volna érdemes el- vagy újraolvasni ezeket a könyveket. Azt sem, hogy föltétlenül rezonálnának egymással. Csak kiválasztottam őket valamiért.

Még egyszer visszazétem a klatinici dombrol, ott barnállott az erdő messzeségben csak akkorának látszott a sehol véget nem érő sík mezőn, mint egy folt, mint egy kefe.
– Hej, erdő, erdő!

Sóhajtottam egyet, s elgondoltam magamban, hány madár ugrál ott az ágakon, hány mókusz szaladgál, hány gyík csúszik a füvek között, s hogy a gesztenyesátorban miképp cseveg Piroska a hadnaggal, és mindebből nem látszik innen egyéb, csak egy kefe.

Mikszáth Kálmán: Prakovszky, a siket kovács (Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest, 1964)

Szinte hihetetlen, de Léda már akkor felismerte benne a vetélytársnót, amikor Bertuka még csak Svájból levelezett Adyval. Szüts Dezsónak (...) írta 1912 elején: „...én már tudom, ki az, aki utánam jön. Jól van, vegye át Adyt (...) A neve Bertuka, dr. Boncza miniszteri tanácsos lánya. Érdeklődtem utána, vékony kis leány, sovány, mint egy esernyőnyél, elől-hátul szexuális duzzanatokkal (...) Mondja, ez lesz az utódod, ennek őriztem én meg Adyt?” (...)

Ady maga mutatta meg az egyik svájci levelet neki Halász Lajos újságíró jelenlétében. Léda „nagy érdeklődéssel és figyelemmel olvasta végig a rajongó kislány intézeti levelét (...) azután letette maga elé az asztalra és sokáig nézte. Végre megszólalt, s a leveleket messzire toltta Adyotól, mint aki nem akarja visszaadni: Nagy bestia lakik ebben a nevelőintézeti kislányban. Tulajdonképpen miért is levelezik vele?”

Rockenbauer Zoltán: A halandó múzsa. Ady özvegye, Babits szerelme, Márfy hitvese (Noran Kiadó 2004 Kft., Budapest, 2009)

s akkor mi van? csak fekszel kitarva a falóban lapul a végső ajándék: szerelmeid nagy kék dobozba varrva

Akténak teste hosszú, mély titok halak siklása néma, nagy vizekben
Farkas Wellmann Endre: Lucius Domitius lázbeszéde (Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 2009)

Márfyék nem politizáltak, a vörösteror, fehérterror nem hagyott jó emléket bennük. Baráti társaságuk nagyrészt zsidó értelmiségiekből, művészekből állt, de Magyarországon ekkor semmi jel nem utalt még rá, hogy baj érhetné őket. Később, 1938-ban Márfy maga is aláírta a keresztény művészek állásfoglalását az első zsidótörvénnyel szemben, de 1934-ben Hitlert még nem vették egészen komolyan. Csinszka karikatúrát is rajzolt róla egyik barátjának a hatalomátvitel idején. „Szép itten az élet, még H.[itler] sem tudja elrontani. A jelvényt nem néztem meg még jól, de valami ilyesmi“, firkantotta a horogkereszttel díszített portré mellé. Bárczynak is élcelődött olyanformán, mintha az olasz és német diktátort akarná szeretőjének. „En Hitlerről és Mussoliniról se tudok semmi jót mondani ebben a pillanatban (...) mondhatnám: el vagyok hanyagolva. Minek tagadjam – kicsit durcás is vagyok“ – írta 1933 nyarán, majd később: „Benitó és Adolf még mindig dob. Mit tegyek?”

Rockenbauer Zoltán: A halandó múzsa.

amíg a sok kacat között pakoltam, ahol úgy véltem, semmi kincsem nincsen, egyszer csak ott hevert előttem Isten, hevert megfakulva és megrepedve –

még belenézhettem, mielőtt széthullt csepeprek

Kiss Judit Ágnes: Iomtalanítás. (Az Irgalmasvérnő c. kötetből. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006.)

A fenti kötetből még szívesen idéztem volna további strófákat, de a könyv 4. oldalán olvasott mondat rettegéssel töltött el, s már

így is rossz a lelkiismeretem, ugyanis az a mondat így szól:

Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani, információs rendszerben tárolni, vagy sugározni bármely formában vagy módon, a kiadóval történt előzetes megállapodás nélkül [stb. Kiemelés tőlem, Sz. G. Nem merem tovább idézni, hiszen ez a mondat is a kiadvány része.]

Ott a híd, de hiába építetted, senki nincs, aki járni tudna rajta

Már úgy érzed, a lábad közt forgalmas aluljáró, hol pénteki csúcs van, és a szemét meg a szétszórta csikkek, a szenny kiszorítja, mi szent volt, vagy szent lehetett volna.

S a méh, ami életet adhat, hallgat, hallgat, akár a halottak.

(Az első két sor Kiss Judit Ágnes Függhíd c. verséből való, a továbbiakat abban a versben olvastam, amelynek címe XX. Mindkettő a nincs új üzenet címet viselő kötetben jelent meg, mely a Noran kiadó kiadványa, habár az impresszum és a copyright szerint a kiadó a Noran-Kiadó 2004 Kft. – Budapest, 2007.)

[Passuth László írja:]

„Csinszkanak barátnői is voltak – író-, művész-feleségek, akkori szépasszonyok (...) A komódon úgy 30 centiméteres magasságban pasztell nőportrék álltak, rajzlapról kivágyva, Csinszka grafikusművészetének különös remekművei, barátnői nagy nyári toalettekben, kalappal, nyári pompában. Csinszka engedte megsejmelni, majd egy mosollyal felemelte a rajz felső rétegét, s az alsóbban ott álltak ugyanazok a hölgyek – a legkegyetlenebb aktban, amit valaha láttam. Ha ők maguk, az érdekelt jó barátnők is megsejmelhették volna, talán – megölik.“

Rockenbauer Zoltán: A halandó múzsa.

Ismered-e a kiüres teret?
A kiüres tér ismer tégedet.
Szereti látni tégedet a benne,
Beléjed lakomáz minden reggelente.

A kiüres térnek van neki két csápjá,
Azokat ereget szegény te agyába.
Ettől te agyad lesz tisztára kiüres,
Újra tele lenni nem vagy elég ügyes.

Kiss Judit Ágnes: Vándordalok (bevándorlók dala) A nincs új üzenet c. kötetből

Nekem Budapesten a dolgok igazibbak voltak, a Lánchíd pontosan olyan, amilyennek

egy hídnak lennie kell. (...) Kívántam a nyelvi érintkezés akadálytalanságát, ne kérdezzék, honnan jövök, mihelyt kinyitom a számat (...) ne kelljen válaszolnom arra a kérdésre, hogy mióta vagyok itt és meddig maradok.

Otthon persze az nyomasztott, ami otthon van. A kispatrióta szorongás, amely ellenségeket lát minden bokrban maga körül, a félelem attól, hogy jönnek az idegenek, köztük keverednek, belénk hatolnak. A bizonytalan identitás gyanakvásai. Egy nemzet éppúgy nem tarthatja magát nagynak, mint egy ember, ha van némi jó ízlése. Egy nemzet akkor nő, hogyha tanul. Betegség, autizmus, ha a kollektív-nemzeti öntudat egészen

éppen ezért tekinthetjük általánosan elfogadható társadalmi kívánalomnak, a nemzeti közmegegyezés első pillérének. Alapkönek, melyre építve megvalósulhat a nemzet közös reménye: a gazdasági és kulturális megújulás.

Az idézett sorokat századunk egyik legnagyobb magyar írója, Szabó Dezső vetette papírra Toborzó című, 1936-ban megjelent írásában.

(...) Történelmi múltunk, a népi mozgalom eltörölhetetlen része lett tehát Szabó Dezső – indulatos, olykor tévutakon járó, de mindenkor őszintén a jobbat kereső – írásművészet.

Hajdú Demeter Dénes: Szabó Dezső sírjánál. Honismeret, 1987. (Én Istenem, hová leszünk?... – Húsz éves az Erdélyi Művészetért Alapítvány. Vármegye Galéria. Budapest, é. n.)

[Móricz Virág írja Ady Lajosról és feleségéről:]

„Mind a ketten, egész környezetükkel együtt rettenetesen gyűlölték Csinszkat. Magam hallottam ádáz örömeiket, apámmal voltam náluk Debrecenben, ahogy felolvasták Szabó Dezső Segítség című regényéből a Csinszka-gyilkoló rébszöveget.“ – E korrajznak számító vaskos regény 1925 karácsonyára jelent meg, és Szabó Dezső az akkori magyar közélet számos szereplőjét – köztük Klebelsberg Kunót, Prohászka Ottokárt, Kodály Zoltánt, Herczeg Ferencet, Krúdy Gyulát, Ady Endrét, Molnár Ferencet és másokat – karikírozta többé-kevésbé dekadens nevekben. A könyv egy részletében Csinszka alakjának kíméletlen torzképét Visky Sárában, a „kétférjű nőben“ lehet felismerni, ez váltotta ki Lajosékban a kárörömet.“

Rockenbauer Zoltán: A halandó múzsa.

A halálnak nincsen szeme,
Nem látja, hogy kicsi vagy,
De ha jól elbújsz előle,
még egy kicsit élni hagy.

Kiss Judit Ágnes: Gyerekdalok. 2. A nincs új üzenet c. kötetből

[Léda barátnője meséli:]

„Csinszka és Léda egyazon évben haltak meg. Léda januárban, Csinszka novemberben. Márfyné tehát még virágot küldött Diósyné ravatalára. Néhány szál finom orchideát, keskeny lila szalaggal, azon ezüstbetűs felirat: Ady Endre emlékében Lédanak – Csinszka. Diósy Ödönnek, a gyászoló férjnek azonban nem volt rokonszenves a volt Ady virága. (...) Kezébe akadt Csinszka kis orchideacsokra, amelyet a temetkezésvállalat emberei az előtérben helyeztek el. Megfogta két ujjal, meglóbalta és hátradobta a koporsó mögé; a földre esett le, ott is maradt.“

Rockenbauer Zoltán: A halandó múzsa.

„Mélyen sóhajtott, a kovács fűjtatója se nagyobb, lábai görcsösen csuklottak meg térdben, s felső testében is megborzongott.

– Oly csúnya a halál, János..., oly csúnya, és az a rettenetes, hogy a többi ember élve marad.“

Mikszáth Kálmán: Prakovszky, a siket kovács

A mikor a katolikus leánygimnázium évváró bálján, az iskola zárt parkjában rendezett fáklyásmenet a végéhez közeledett, az egyik szeleburdi lányka megbotlott a saját lábában, és égő fáklyájával megérintette a sor szélén felügyelő apáca főkötőjét. Az apáca-tanárnőnek, mindenki szeme láttára, meg kellett válnia fejfedőjétől. Pillanatnyi zavarában ezt olyan ügyetlenül tette, hogy fekete szatén ruhájába is belekapott a láng.

A pánik csak néhány percig tartott, mert az apáca közelében tartózkodó mézeskalácsos mester, aki angyal-szőke Gréta nevű lányának iskolai előmenetelért mindenkor minden áldozatra képes volt, gondolkodás nélkül az apácára vetette magát. Testének férfiasan lüktető mentőmunkáját olyan ütemesen pergő hangok kísérték, mint amilyeneket a magukról megfélemedezett házinyulak okoznak pázaskor, az ilyen eseményhez is szűkre szabott ketrecükben. Miután a mester, a tüzes apáca világiásra sikeredett sikongatása és sóhajtozása közepette, izmos teste alá gyűrte a lángokat, munkájába kissé belefeledkezett. De szerencsére, a félelemtől és az irigységtől besárgult jóra való férfiak léptek a park porondjára, és sietve levakarták az önfeláldozó tűzoltásával másféle tüzet gerjesztő a ruganyos tűzfészekről, s így a lángok további terjedése, mint azt a határtalan képzelőerővel rendelkező szolgálatos újságíró írta, azon nyomban „önön hamvába fúlt”.

Másnap, a helyi bulvárlap első oldalán, vastag betűs szalagcímben hirdette és „óriási pánik”-ként szétkürtölte a kicsi, de a fontos eseményekre mindig óriási érdeklődést mutató városban, az elkövetkező generációkban is rendkívüli érdeklődést keltő hírt:

ÓRIÁSI PÁNIK AZ APÁCÁK BÁLJÁN

Az igazi szenzáció, amelyért aztán évekig szóbeszéd tárgya lett az apácák bálján történt baleset, a nyomda ördögének munkája volt. Az akkor még olombetűs nyomdáknak, kézi szedéssel készültek a címek. A címszedő, feltehetően nem figyelmetlenségéből, hanem kaján vigyorral, a pánik szó két magánhangzóját felcserélte.

Kapkodták a lapot. És az üzleti érzékkel megáldott tulajdonos, divatosan hetike bajuszskája mögé rejtett mosollyal, második és harmadik kiadásban is megjelentette lapját, amely olyan gyorsan fogyott, mint a helyi gyógyszerész szombatonként piacra dobott, mindig más és más illatú, egyesek szerint a férfiaságot is erősítő gumióvszere.

Nem mondható, hogy már kisgyerekkora óta izgatta ez a betűcserés szó. De élete során mindegyre átértékelte jelentését, tartalomhordozó voltát, túrta, szenvedte sorsalakító meglepetéseit.

Merthogy férfiak születtem.

Sokan még ma is véletlenül tüntetik fel ezt a ma már csak bonyolult műtéttel megváltoztatható tény. Megmosolyogtatta minden ilyen feltevés, amikor teljes bizonyossággal állíthatta, hogy nyilvánvalóan a szükség-szerűségnek köszönhető nemisége sokak által nyíltan dicsért, és női kezek által is jól megmarkolható bizonyítékát. Ugyanis fogantatásának időpontjában apja idegileg kiborult állapotban leledzett. Anyja nem sokkal, alig két hónappal azelőtt tért vissza, hogy meleg családi körben hozza életre hitlen szeretőjétől fogant nővérét, és hogy hú férjét így megajándékozza az apaság örömeivel.

Kedves Barátom!

Segítéden kell! Bár félek, amire ideérsz, az Időt én már nem ismerem, s nem tudom mérni látásommal, mi új, mi régi, vagy mi holt, esetleg fél-holt köröttem... A romlott homok „paradicsoma” ez, az Esz száraz s porlandó magánya.

Siess! Én nem mehetek. Már ezerszer próbáltam, de nincs határ, nincs út kifelé – mindannyiszor eme körbe kell visszatérnem, ez az egyetlen bázis, ahol tereket érezhetek...

„Templomok” állnak itt, Háromszög alakú építmények (mindegyik pincékkel, romos alagutakkal), tele tömény és szomjas szomorúsággal. Tizenkét Háromszög négy-négy fallal, tizenkét méterenként körbe-körbe... Naponta járok egyikből a másikba, és sohasem iszom, mint vályog- és aranypor lepte herceg kuksolok a sárgás épületekben...

Homok szivárog lehetetlenség – a szív pedig itt sísteregve szúr! Emberi lényt még nem látam, és tükör sem születik erre – üveg is csak agyamban villan. De lépések vannak. Éjjel. Nyomok nélkül. Hangok álmosan, végzet nélküli pusztulással...

A termekben ülök, homok, agyag, hályog, majd okkerkődök, tompa narancs-fények egy-egy percben, de a nyitott ajtókon át nem tudom, hogy kint-e a fény s bent-e az árny, vagy fordítva...?

A sárga Háromszögek bizsergéssel és borzongással teltek. Pedig semmi kopogtatás vagy dörömbölés. (Legszörnyűbb érzés itt a Nem-ézés.) Eppen ezért siess! Hiszen a közönszerű örület kaparásza elmémet. Igyekezz, mert érzelmek nélkül sorvadok tompa, sárgás foltta...!

Most egy oltár előtt gabala edényekbe szórom a pokolkö-törmelékét, a sárgaréz-vért és az aranyhomokot, melyeket a falakról vakarok le. Gyertyák fölött rázom az edényeket, hogy a hőtől (három nyeléselem megszabadít az akadályoktól) nedvesség-tartalom szálljon föl a keverékből. Azokat szippantva táplálkozom.

A félbevágott koponyákon egyszerű és rémséges ábrák, mintázatok. („Csak semmi giccs! Most furcsa idők járnak.”)

A fal tövében szűk és mély kút, csupán csecsemőket dobálhattak bele; legalább azok ordítanak! De nem. Idegdebáló a csend. Csak az álmok játszanak itt néha vékony,

A természet törvényei mindig a gyengébb nemnek kedveznek.

Férfinak kellett születnie, mert apját a hirtelen rátörő apai érzések idegileg is megviselték. Elgyengülése riadóztatta a természetet, amely végtelen bölcsességének köszönhetően és zseniálisan ismétlődő szabályainak megfelelően, fiúként küldte őt a láthatóan meggyengült férfitábor erősítésére. Ebből következően, férfisorsát vállalva, gyakran megesezt vele, hogy kisebb-nagyobb, olykor pedig tüneményesen óriási pánikba esett.

Valójában most, amikor nála is eljött a férfikor kapuzárása ideje, értette meg igazán e gyakran szóban forgó testrészt

Tar Károly

Pánik

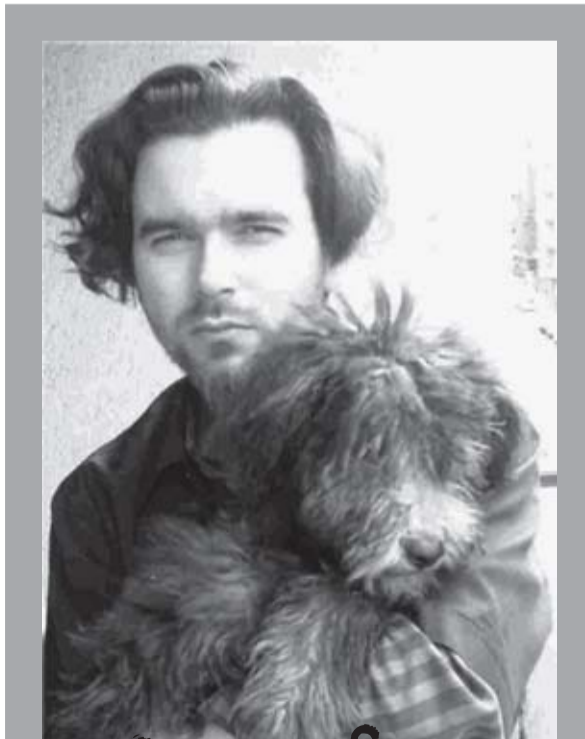
– regényrészlet –

rejtett értelmét. Furdalta a lelkiismeret, hogy fiatal korában nem tulajdonított kellő figyelmet különlegességeinek tanulmányozására. Nem vette észre a történelem alakulására gyakorolt hatását, a hétköznapi minőségét meghatározó tulajdonságát, nyilvánvaló életfontosságát. Elhanyagolta azokat az alapos tanulmányokat, amelyeket csak az igazán megszállott férfiak folytatnak. Amikor irigylésre méltó kitartással, a megszállottak makacsságával, örökösen

Nagy Zopán

„A sárga levél”

gyakorlatra áhítózza, éjjelüket-nappalukat a nőknek áldozva, verejtékes türelemmel azokat a állatinak mondott titokzatos élvezeteket kiismerni akarják.

„Kell lennie valami magyarázata annak, hogy leszámítva a különböző pozitúrákat, örökké ismétlik azt az aktust.”

Na, itt megakadt... Kissé összekuszálódtak gondolatai.

Miről is van szó tulajdonképpen?

Mi ez a dolog, mi ez a micsoda?

Mi ez a női szépségek keretébe ágyazott, selyemfűves völgy mélyére rejtett, változatos furcsa, hangulatoktól függően nyitható-csukható, titokzatos kapu? És mi ez az örökös pánik, amely a nagyvilágra tárta, izgalomban bővelkedve folyamatosan körülbeigi az emberiséget?

Szülővárosában elmagyarosodott szászok, zsidók, bolgárok, lengyelek és néhány albán család keveredett az elmagyarosodni kész románsággal. Valamikor ebben a kisvárosban mondták ki először Európában a vallásszabadságot, de az ő idejében erről csak néhány értelmiségi tudott, és a főtéri református templom papja emlékezett róla némely ünnep alkalmával, amikor a toleranciáról kellett szót ejtenie. Ezért aztán az egyszerű polgárok, az örökösen büszkélkedőkhöz és dicsőségre vágyókhöz hasonlóan, leginkább „a három P városa” címmel illették, és dicsérték is szüntelenül, szürke szülővárosát.

A három P közül, persze, ki ezt, ki azt részesítette előnyben. Akkor még nem volt divatban a gyakori közvéleményvizsgálat, s a maga rövidnadrágos idejében habozás nélkül a POGÁCSÁT tudta az első helyen, utána a PECSENYE következett. A harmadik P-vel akkor még nem tudott mit kezdeni.

Azt sem tudta még, hogy miért nyúlálnak olyan láthatóan mennyei élvezettel a fiúk, a házuk mögötti pataokban, a kombinében velünk fürdőző lányok lába közé.

Akkoriban a patakparti bokrok alján található mély lyukakban való tapogatózás hozta izgalomba, pedig többnyire csak halszagú, üres markát bámulhatta az azokban való kutakodás után. Pont ezt a szagot érezte akkor is, amikor a nagyobb fiúk hengegve orra alá nyomták a melles lányok lába között simogató kezüket.

Helena, akinek gránátmamellek dudorodtak a fürdőruhája alatt, bátorította.

Neked szabad, biztatott mosolyogva, miközben trágár szavakkal fékezte a méhként körülötte rajzó fiúk ösztönösen elszabadult és lányok szerint bak szagú hancúrozását.

Nem kért az ilyen előnyökből.

Tudta, hogy Helena engedékenysége a külvárosban előkelőnek számító pogácsás fiának szól, de mert a bajor eredetű pogácsás nem az apja volt, hanem csak nevelőapja, akit rokonai minősítésre éhes hajlamuknak engedve mostohaapának hívtak, illetéktelennek érezte az ezzel járó előnyöket. És az is zavarta, hogy Helena kisebb, meg-számlálhatatlan sok testvére félig pucéran futkározott nádas széli házuk körül, s amikor félnék pófával kimerészkedtek a városba vezető főútra, koszos markukat könyörögve nyújtották az arra járók felé.

Helena felkínálkozása menekülés a nyomorúságból, gondolta sajnálkozva, és ugyanilyen érzések fékeztek vágyait, amikor érettebb társai az akkor még engedélyezett nyilvánosházakba hívták.

bántóan sipító hangszereken – s e trombitákat én mindig tákolmányokként látom, melyek fő tartóereje biztos, hogy emberi sípcsont...

A ládák, amikre leülök, homok-dobozként omlanak össze, de már meglepődni sem tudok. A falakon (melyeken „doksit, padma, csima-purma, u, ú, padma!” és hasonló föliratokat látok) sosem járok át. Minden építményben, a fő-falon egy-egy himzett zacskó is lóg, színes homokkal csordultig telve. Az értelmetlenség „Totemei” ezek...

Igyekezz már! Mert lassan a bánat is elkerül...

Na és a polcok; mintha porból szőtt szolgák lennének: óriási könyveket tartanak. Ezek a kötetek fölemelhetetlen, másfél méter hosszú, méter magas dögök, sárga selymekkel bevonva, bódító, görcsös lapokból készülve. Nappal teljesen üresek, csak éjjel látok bennük rezgő délibabokat: nem létező állatokkal kanyargós utakon, vagy velőscsont-építményeknél is félelmetesebb palotákkal, melyekről ismeretlen írásjelek folynak le a homokba...

(„Éjjel, éjjel, éjjel...” – mondogattam már többször is, de mikor van itt igazán éjjel?; hiszen a feketés homokszínek és a pasztell-hártyák váltakozása hullámoztatja az eget; a Napot pedig megint csak fél-tudattal érzékelem, amint egy nagy, maszatos lepedőn át szivárog eme átkozott bázis felé...)

Hidd el nekem, Te már ott jössz (az éjtájtat nem tudom) a horizont mögött, akárkinek is gondold magadat, mert ez (mint oly sokaság) ész által már elrendeltetett!

*Még egy dolog, a legfontosabb: a tizenkét építmény középpontján, a nagy kör mértani metszéspontjában, a homokba süppedve ott áll a Tér „esszenciája”, az akár tuccat embert is elnyelni képes Kagyló. Hatalmas, ágaskodó fodrai közül, sóhajtozó mélyéből elviselhetetlen Fény árad. Ő a Gyémánt-sárgák utáni és a Szűz-fehérség előtti Fény. A tizenkét állapotot összegző tizenharmadik. Ő az utolsó utáni, az első előtti, a ragyogástalan-ragyogó: „prima transzendencia”. Az Időt és Vágyat Ő szipolyozza el. Igyekezz, ments meg! Mert Őt megközelíteni nem tudom, s közben a sárga, néma szél betemet, s leszek pusztá por, kupacnyi aranypor...
Indulj!*

Dohi Alex

Illatok könyve (Cartea aromelor)

Mottó:
Szagok emelkednek a szív országa fölé, ahol sziklák rothadnak. (Cioran Emil)
A mennyország légvár. (Renard Jules)
Semper aer spiritu aliquo movetur. (Ifjabb Plinius)

CITRUS MANDURENSIS MANDARIN

(marokra fogva)

Gyermek, íme, rettenetes vágyam,
hogy fénykörödbe lépjek –
úgy választom az igéket, mint a kulcsokat,
vagy a fajlovakat:
felkapaszkodni, igen durva,
leereszkedni, igen fortélyos...
Igen, hempereghetnék a pillantásodban –
Zöld havazás, fehér füvek, kék kacaj.

(a játékoknak kellene így illatozniuk)

PINUS SILVESTRIS ERDEI FENYŐ

(bánatészaka)

Elveszetten.
Egy szerelmi bánat képviselőjeként
a valóság gépezetében.
Homokfonál –
Harmónia mindenáron?
És miként lehetnék olyan élesen nyikorogva?
Hogyan? A délibábot megerőszkolva?

(ilyen szagúak a szanatóriumok, és minden
bizonytalannal ilyen szaga van a költőnek, akinek
az az ötlete támadt, hogy TUNDÖKLÖNEK
nevezze magát)

SALVIA SCLAREA MUSKOTÁLYZSÁJA

(a fa nem rohad a víz alatt)

Ó a jövő tiszta fényei.
opálosan tesznek-vesznek
az öntudatlan költő szavaiban.
Forró hűvösség készíti
tojásból a nedves homokba,
a teknősbékekakölykök
levegőre vergődnek.

(lényegbevágó kis
könyvtáraknak kellene így
illatozniuk)

OSCIMUM BASILICUM BAZSALIKUM

(az alkotás bizonytalan íze)

Önbizalmam annyira gyengült,
hogyan csak dadogom: lesz, ami lesz.
Eltölt roppant nagy felelősséggel,
s megrészegít, ha csendjét hallgatom,
s ha ordítok is, az éj némaságát hallgatom,
feldarabol, pilinkéz, atomizál,
lassan csak gondolatban létezem, miközben a fényt hívom,
aztán minden rendben, jönnek a szavak,
mint a másnaposság, mint az utolsó ítélet.

(a tétovázásnak, hogy hatalmad gyakorold, van ilyen szaga)

NIKOTIANA TABACUM DOHÁNY

(ezeréves mozdulatlanságba örökített alkonyat)

A halmozott unalom ellenére
ez a mániákus megmaradás felforgatja
látomásos áttetsző ezüst fészket vagy
a sűrű kékség megborzongató áttetszőségét.
E nélkül az atomizált ősz múzsák nélkül
nehezen állhatunk ellen az éjféli összhangnak:
a nemesedő ujjak lassú sétáit
a levegő-zongora minden fekete billentyűin
a sötétség minden árnyalatán, minden álomdalon
drágán kell megfizetni, nagyon drágán.

(ilyen szagú az öreg varázsló köpenye)

MYRTUS COMMUNIS KÖZÖNSÉGES MIRTUSZ

(boresó)

Kiszenvedtek a hóesések.
A pásztorok hegyre terelik bárányaikat.
A könnyek patakszanak –
a szem függőleges útja.
Időnként fekete madáron
magukkal húzzák lelküket.

(a csillóknak kellene így illatozniuk)

THYMUS VULGARIS KAKUKKFŰ

(mediterrán szellő)

Egy sarokmozdulat.
Elkülöníteni a rosszat a jótól.
Nemesíteni a közhelyeket
Késélen az emlékezet,
ha már elindult a megosztás
a kés mindkét oldalán.
Kenyérmorzsák boresóban.

(ilyen szagú kellene, hogy legyen a
kézművesek műhelye)

UNIPERUS VIRGINIA BORÓKA

(ébred álmából a gyermek és mosolyog)

Ó, mennyi elpocsékolts szeretet.
A félművelt félelme.
A részletekbe fulladás végtelenségétől
Ezer év, ezer év
kellene, ahhoz, hogy szakértője legyek
annak a porszálnak, amelyet megpillantottam
az alkonyati sugárzás ezeréves mozdulatlanságában
megörökítve számomra benne az alkonyatot.

(így illatoznak az ég gerendái)

LAURUS NOBILIS BABÉR

(nem keres már fészket)

A névtelenség igézete:
a szeretőd arcánál
lágyabb simaság;
a névtelenség végzetessége:
a fa jószántából
nem marad víz alatt;
A névtelenség gyümölcse:
a fa nem rohad a víz alatt.

(nem tudom miért ilyen
szagúak a roncsok, és így
kellene illatozzanak
fiókjaim, ahol régi barátaim
leveleit őrzöm)

Fordította: Tar Károly
Cartea aromelor, Editura Muzeul
Literaturii române, 2000

Karádi Márton versei

félkész

mostanra kinőttem mindent.
kaptam nagyobb ruhát, szekrényt
és a gyermekkori homokozómat is
sivataggá nevelték
ezért arra kérlek,
ha már úgy bánssz velem, mintha nem lennék
más, csak egy kutya.
legalább a köldökzsinór pórázára köss ki újra,
anya
aztán talán hibáztam.
mert végre szerettem volna megérteni a
pofonokat:
zsebemben ott a tárcád, mégsem a pénz
lopott, hanem a bűntudat.

Laura

túléltem mind a harcokat.
ebédet a fogak közé szorult húscsapat.
túlságosan hosszú ez a zuhanás.
katapultálnak belőlem az imák.
eső után a sár, és benne emberek.
széthordják az összes szegyenem.
eltűnni, mint a bűn, lenne jó, igen.
de nincs aki megbocsássa létezőmet.
talán a gyerek, akit sosem szült meg Laura.
binnen végződhettem volna. radírban ceruza.

kemény

a templom a fejem felett
háztetőként összetett kezed
amiben én az isten szobra vagyok,
mint ahogy szenteltvíz a jégcsapok
nekem betegség, neked fájdalom.
mindkettő csak szerep.
sugályukai rajtam a sebek
persze nekem is lehettek volna a bűneim nagyok
de keménységeden mindegyik gellert kapott
kigyógyulni pedig minnek,
úgyis kiszellőztetik utánam a szobát.
mint belőlem istent a betanult imák.

vallomás

úgy észleltél lakásodban a többiek után
mint tejfog után az igazit. vagyis az öregedés jelét
azt hiszem már bennem is
hűségge lassult a menekülés
olyannyira, hogy mint ahogy
visszafut az égő házba a megmentő
már csak ezekért a szavakért
jár belém a levegő.

majdnem árulás
a szél csak úgy hozza az esőt
mint túl heves beszéd
pár apró köpést
mi meg úgy húzódunk előle a házba be
mint fuldokló tüdejébe kapkodott levegő
vagy mint anyám abba a távoli városba
miután ölelése úgy hullott le apámról
mint meccs alatt a szotyoláról a héja
s most az asztalnál aki anyám helyén ül az a nő
kívülről idegen
anyámra csak belülről hasonlít
hiszen ha egy műtőasztalon élém tennék
anyám méhét sem ismerném fel
lehetne akár azé a nőé is
csak az arcát ne mutatná csak az arcát soha
bár csak belülről látnám azt a nőt
aki mindent megad nekem, hízeleg
én meg csak úgy köpöm le
mint tea az asztalt, amikor a kockacukrot
túl hirtelen dobják bele.

A Viziváros, ahol albéreltem, áldott hely volt, annyi kocsmával, hogy az ember nem tudott elmenni úgy az utcán, hogy ne talált volna borozót. Rádásul bármelyik percben rajta lehatta a város ütőerén. Az Iskola utcában csak egy kocsmá volt, az Isabella nagyon menő helynek számított, alátételt hozták ki a poharakat. Aztán ott volt a Jenői-féle étterem, a Budai Vigadó, a másik oldalon a Kacska.

A Viziváros után sokáig laktam a Bródy Sándor utcában egy hat négyzetméteres szobában. A könyveim, semmim nem fért el. Az az épület ma foghíj, lebontották. Aztán lett a Szent István körúti, Dunára néző albérelt. Egy barátom disszidált innen. Leutaztam Hévízre a főbérőnek bemutatkozni, igyekeztem jó benyomást kelteni, annyira vadásztam azt a lakást.

Dalaid Leonard Cohent juttatják eszembe. Annyi a különbség, hogy ő a saját költeményeit éneklé, te meg nem. Megteremtettél egy műfajt. Ez belőled eredt, te találtad ki magadnak?

– Erre sohasem fogok tudni válaszolni. A háború előtt születtem, a fülemben vannak azok a katonadalok, azok a slágerek, a korabeli kuplák, nagymamám énekei, a népdalok, a tárogatózene, szüreti bálók, a falusi nyekergés. Egy ember annyi zenei élményt hordoz magában, amire később még rakódik a Shadows, a Hurricans... Akkor nem lemeztől ismertük az énekeseket, hanem a Szabad Európa és a Luxemburg rádióból. És egyszer csak hallottam egy hangot, és a Susanne című számot. Napokig nyomoztam, ki ez? Nekem a mai napig is Cohen a legmagasabb rangú, a szívem vonzódik ehhez a hanghoz, az időnként borongós hangvételhez. Lelkünk mélyen rokon.

A franciák bővelkednek énekesekben, bár most nekik sincs olyan elsőszámú, mint amilyen Brel, Brassens, Gainsbourg, vagy Aznavour volt. Te itthon egyedüli vagy ebben a műfajban.

– Nem, nagyszerű kollégák, énekmondók vannak, mint Dinnyés, Bródy, Zorán. Nagy szerencse a Bereményivel való találkozás, nélküle ez a műfaj nem létezne. Ilyen szerencse viszonylag ritkán van, kívánom másnak is. De lehet, hogy ez a mai világban már meg sem születne, mert ma a pénz beszél. A mi időnkben egyforma ruhában jártunk, egyforma volt a cipőnk, mert nem jutott másra.

A tanárképző után elvégezted a Képzőművészeti Főiskolát.

– Festő szerettem volna lenni. Tanulni akartam az anatómiát, a művészettörténetet. Nem voltam úgymond festőnövendék, aki nyakig festékesen a modelljével iszik a kocsában, közben azon dühöng, hogy a kép nem sikerült. Nekem a sors nem adta meg, hogy így képezzem magam, teljes lelkületemmel, nekem ezenkívül tanítanom kellett. Behívtak a tanulmányi osztályra, és mondták, ne jelentkezzek többet nappali tagozatra, mert úgysem fognak fölvenni, mert már van két diplomám. Ostoba egy korszak volt. A főiskolát rendkívüli tagozaton, az Epreskertben végeztem. De megvolt az az örömöm, hogy Domanovszky korrigált, Krocák Emilnél államvizsgáztam geometriából, aki életem legnagyobb professzora volt.

Hiányzik a festés, az alkotás?

– Örökké fog hiányozni. Festhetek, alkothatok, csinálhatok képeket, de azok az évek, amelyek alatt az ember képzőművészként megéri, azok nekem kimaradtak. Rajzolhatok, festhetek, mert szeretem, az a lelkemből jön, akár a dal. De hogy fessek, ahhoz egy teljes élet kell. Egy alkotó ember sokféle dologra alkalmas, de nem tud párhuzamosan egyszerre többfelét csinálni. A költőt még megértem, a versek kiszaladnak, de ha valaki teljes életét ráadta, hogy teszem azt énekes vagyok, akkor ne mondja: és még e mellett baromi jó festő, és mind a kettőre volt idő. Ha ezt mondja, akkor vagy valamit tud a valahányadik dimenzióról, vagy hazudik. En mindent alárendeltem az éneklésnek. Ezért nem festek. Vettem festőállványt, van bennem készülődés, ha hirtelen elkapna az a furcsa láz, mert az olyan, mint a láz, hogy ne akkor kezdjek tipródni.

1972-ben, a Huszonötödik Színházi Dal nélkül című esthez Jakobi László, Mártha István, Kecskeméti Gábor társult. Később Novák János és Másik János volt a partnered, aztán senki. Mi volt az oka a cserének?

– Egyszerűen nem értek rá, és itt próbálni kellett volna. És az is probléma volt, hogy ők zeneakadémiát végeztek, és némelyiküket megszólították: miért játszol a Cseh Tamással, az egy amatőr. De a dal meg nem volt amatőr. Lehet hogy én az voltam, de a dal nem. Már akkor lehetett tudni. Másik Jánossal egy szerencsés találkozás volt. Színház után Novákhoz felmentünk – sokszor megtörtént, hogy még éjfélig játszottunk magunknak, annyira szerettük a dalokat. Egyszer ott volt egy fiú, bemutatkozott, Másik János. Gondoltam, milyen rossz humora van, hogy Novák János, másik János... A Lee van Cliffet játszottuk, ő odaült a zongorához, beleütt pár akkordot, és elszállt a dal... Mondtam neki, egész életemben veled szeretnék játszani.

Ha valahol egy klubban felléptél, szájról szájra ment a hír. Kis helyek, ritka pillanatok, sztár voltál.

– Nem voltam soha sztár, jó értelemben vett híresebb fiú voltam. Volt szeretet a dalok körül, a nyolcvanas-kilencvenes évekig nagy virágzása a daloknak. Utána az egész világ megváltozott, de a dalok attól még élnek, és a színház, ahol énekelek, tele van.

Úgy tűnik, Géza az idősebb (pedig nem), aki a háttérből gondolat viselte, megrendez téged a színpadon.

– Valahogy így is volt. Jobbik részei vagyunk egymásnak, vagy a fene tudja... Mjndig ő volt a bátyó, és ebben nem találok semmi rendkívülit. Ő bölcsész, neki másképp mozog az agya, racionálisabb, én emocionális vagyok. Az előadások dramaturgiája az ő privilégiuma. Amikor már tudtuk, bennünket együtt fognak szeretni vagy nem szeretni az emberek, Géza azt mondta, legyen köztünk három lépés távolság, nehogy összenőjünk, mint az ikrek, mindenkinek külön élete van.

Ez inkább neked lehetett fontos, neki a dalszövegírás egy melléktevékenység, mert regényírónak, filmrendezőnek tartotta magát. Igazából te függél tőle.

– Kétségtelen, és ez érzékeny helyzetet teremtett. Tudomásul kellett vennem, hogy Géza nem lehet mindig a dalok mellett, mint egy kotlós, hanem bizony neki van más dolga is, és ez nekem nem esett jól. Már kerestem állást, a Tanítóképző Főiskolán tanítottam volna rajzot. Nekem ezzel nem volt

Emlékezetünk polcai

bajom, mert szeretek tanítani. A képzőművészet soha nem hullik ki az emberből.

Ezért 1982-től 89-ig volt egy hosszú szünet. Mit tudtál csinálni?

– Nehéz napok voltak az elsők. A Katona József színház tagja voltam, nem engedték a teltházas műsorokat abbahagyni. Gézával ez nem valami elválás volt, a barátság működött tovább, csak a dalírás nem.

Nem lehet hét évig, a végtelenségig a régi dalokat énekelni.

– Hát ez volt a nagy probléma. Petri Gyurival próbálkoztam, jó barátok voltunk, de Gézát nem pótolta senki és semmi. Gondoltam, akkor végleg abbahagyom. Főlkészíttem magam, leteszem, eladom, elajándékozom a gitárt. Aztán jött Csengey Dénes, azt mondta, megpróbálja. És megírtuk a Mélyrepülést.

Neked nem jutottak eszedbe szövegek?

– Én soha nem fogok tudni olyanokat írni, olyan veretést, titokzatot, és olyan furcsát, mint Bereményi. Ez az írók rejtélye, hogy ők meg tudják írni azt, ami neked is ott van a fejedben.

Anno szerencsém volt látni az Egyetemi Színpadon a Fehér babák takarodója című estedet. Miért a babák és miért takarodó? Rendet kellett rakni?

– Ez is Géza gondolata volt. Desiré beszélni akar a világról, és akkor Antoine mondja neki: Nem! Beszéljünk a nőkről!... Mert a nőekkel való kapcsolatok pontosan leírják egy ember életét. Ilyen értelemben a lányok életünk gyönyörű tartozékai, fontos állomásai, világítótoronyai, akik alapján visszatalálhatunk a múltba. Az a műsor azért volt ilyen szép, mert ezt kimondta. A színpadi változatban volt dialógus, a lemezen meg nem. Ezért te, aki láttad, joggal mondhatod, ahhoz képest soványabb volt a lemez, és ebben igazad is van.

Mint valami határhó, pedig egyikőtök sem akart megnősülni. Mi történt, amitől aktuálisá vált a kérdés?

– Olyasmit jelent, vége a csajozásnak, a kőszá életnek, ilyen értelemben igen, elszámolás. Akkoriban minden lemezt úgy csináltunk, hogy ez az utolsó, hiszen az is csoda volt, hogy nekünk egyáltalán megjelent lemezünk. Ki gondolta volna akkor, hogy nem három, hanem még 10-13 megjelenik. Bennünket Erdős Péter valamiért szeretett, látott bennünk valamit, csak egy kicsit cenzúráztak.

Amit csináltak, az nem politika, inkább irodalom volt.

– Athallosan politizáltak a dalok. Erdős nagyban gondolkozott, világhenger sanzonőrt akart belőlünk csinálni. Elmondta: az egészet meg kell változtatni, tehetséges vagyok, a dalok jók, csak nem ilyeneket kéne énekelni, hanem kicsit másfajta. Nem értette meg, hogy nem veszünk részt abban, amit ők akarnak. Rendkívül értelmes ember volt, miközben millió szörnyűséget mesélnek róla, el is hiszem. De velünk nem így bánt, és amikor nemet mondtunk, tudomásul vette, és azt mondta, hülyék vagyunk, ha nem akarunk pénzt, nem lesz pénz. És nem is lett pénzünk. De lemez lett, és a jó hírünk megmaradt. Képzeld el engem zsakettban, flitteres ruhában, hátraférsült hajjal énekelni.

1991-ben az Egyetemi Színpad bezárásakor búcsúest volt, meghívtak mindenkit, aki ott valaha is fellépett. Van egy különös jelenet erről az estéről a Cseh Tamás filmben: elkezdte énekelni, és közben egy lány fölment a színpadra. Egészen közelről néz, lassan körbejár téged, majd hátul kiment a színpadról.

– Eppen a Fehér babák takarodóját énekeltem. És ő úgy döntött, feljön a színpadra. A közönség elhülve figyelte, én meg közben féltem, hogy valami botrányt csinál. Egy gyönyörű színésznő volt, nem ismertem meg, Gézától tudtam meg hogy ki volt. Zsíros Agi. Nem ismertem meg, pedig néhányszor randevúztunk, udvarolgatni próbáltam... Persze éneklés közben, zavaromban hogy ismerhettem volna fel, már nem volt az a kacscú nádszálvékony...

Agit jól ismertem, furcsa, hogy elfelejtették.

– Mert nagyon fiatalon hagyta abba a színészkedést és a pályát. És rémálom, ahogy meghalt.

Hol vannak a régi lányok, a fehér babák?

– A mai napig mindegyikbe szerelmes vagyok. Ott vannak az emlékezetem polcain, ők érinthetetlenek. Férjhez mentek, vagy már nagymamák, valamikor szebbek voltak az ikonnál. Azokat a lányokat is szeretem a mai napig, akik rúttul otthagytak. És engem elég sokat hagytak ott. Szerelmes típus voltam, de nem voltam nőfaló. Ál-legenda, ami rólam itt-ott keringett. Mert aki a színpadon énekel, annak nem illik csajozni, ha lemegy a színpadról. Nem engem szeret, aki a dalokat szereti, ez két külön dolog.

Megnősültél, családod van. De ugyanakkor, mint előadóművész nem tudtál száz százalékig családapa lenni, mert nem lehet rád számítani a nap minden percében. A gyerek nem érti, miért nem ő a legfontosabb az apjának.

– Ez különösen akkor volt baj, amikor még kisebbek voltak a gyerekek. Robogtam énekelni, hazajöttem fáradtan. Későn lett saját lakásunk, sokáig albéreltben éltünk, minden egy helyen fortyogott, a rezsó is ott volt, a gitár is, a gyerek is ott sírt, elég nehéz volt. Otthon nem lehetett dolgozni, mindenféle alkotáshoz csönd és magány kell. A gyerekek nem tudtak a papán eligazodni, miért nincs otthon úgy, mint más családban. A feleségemre óriási teher hárult, túrni ezt a lehetetlen életet. Hála Istennek, ez a család kibírta ezt, ma már nagy együttlét van.

Apa a fiával, Cseh Andrással, a Bartók Béla úti lakásuk előtt. A nyáron megjelent egy indiai mesekönyved, fiad il-lusztrálta. Benne láthatod megvalósulni a festőművész-ambíciódat, azt, ami te már nem lehetsz.

– Hát igen, ez nagy büszkeség. Nem gondoltam volna, hogy valaha festeni fog. Irigykedve nézem, hogy van egy szép világa, hogyan teljesedik, gazdagodik, megtapasztalja a határait, azokon túllép. András hat éve elfolytatban fest. Én is így voltam annak idején, de én az éneklésre tettem fel mindent, ott-hagytam a tanári pályát, mert hogy a színház után az ember elmaradozik, néha másnapos, így nem lehetett tanítani. Választanom kellett, otthagytam az egyik hivatásomat, hogy választhassak egy másikat, aminek mindent alárendelek.

Az indiánágról nem nagyon beszélsz, pedig ez a legrégebb szerelmed, végigkíséri egész életed.

– Nem titok, de erről nehéz beszélni. A gyerekkori indiános olvasmányaim után megmaradt az érdeklődésem. És le is szükkült Észak-Amerika síkságon lakó népeire, tehát a szüikra, a cheyennekre, a varjakra, a feketelábakra, azokra a legendás indiánokra, nomád bölényvadászokra, akiket annak idején a filmekben láttunk. Érdekel, mert szabad, egyszerű, egyenes nép volt, legalábbis az olvasmányok alapján – hősök voltak. Vadak, de tiszták. Ez egy késő gyerekkori álom, amely megmaradt. 1961-ben, az akkori József Attila fiúgimnáziumban érettségiztem, a vad srácok között könnyű volt indiántársakat lelnem.

A tanárok részéről nem övezte gyanakvás?

– Titokban tartottuk, nem akartuk kitenni magunkat az élcélődésnek. Elmentünk a hegyekre, távol Budapesttől, ott kezdetleges indián ruhában jártunk, hadijátékokat játszottunk. Mostani szemmel nézve mulatságos volt, de ma már annyit tudok néprajzokról, történelmükről, hogy elég hamar néprajzos diplomát szerezhetnék. Ez nekem megmaradt egy édes játéknak. Egy olyan nép kétszáz évvel ezelőtti szellemiségét, kultúráját, történelmét idézzük meg, ami már csak a legendákban létezik.

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Augusztus

Az „egyszerolvasandó” Gárdonyi

Augusztus harmadikán 146 éve született Gárdonyi Géza. Az első Gárdonyi vette el a szüzességemet, csak aztán következtek Cooper éa May Károly indiánkönyvei, Molnár Gábor brazil őserdeje, a Jókai romantikus szerelmei. És mint az élet valamennyi területén, az „első” itt is acélkeretben, ami aligha bontható le a később felszedett tudással, technikával, technikázással.

Csakhogy az élet – az irodalom – közel sem olyan egyszerű a jelenben, mint százvalahány évvel később látszik. Fussuk át, Gárdonyival hogyan is:

1863. augusztus 3-án születik.

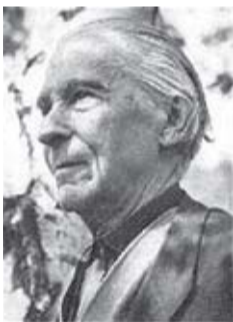
Viszonyításképpen: Jókai 1825-ben, Mikszáth 1847-ben. A nyugatosok közül: Ady 1877-ben, Móricz 1879-ben, Babits 1883-ban, Kosztolányi 1885-ben. Gárdonyi tehát a Mikszáth és Ady (és a Nyugat) közti lyukba születik bele. A sárospataki kollégiumban, a pesti Kálvin téri református gimnáziumban, később az egri érseki tanítóképzőben tanul. Iskolái elvégzése után segédtanító több faluban, Dabronyban (1884–85), ahol katolikus kántor és tanító. 1885-ben nősül, nem kifejezetten jól választ. Sokfelé ír, szerkeszt. Novellái, versei sorra jelentek meg a budapesti lapokban. 1892–97 között a Magyar Hírlap munkatársa, itt kezdi folytatásokban közölni az Egri csillagokat. 1892-ben – a hét év próbaidő Gárdonyinál is bejön – elhagyja az asszonyt, anyjával Egerbe költözik, és ír.

Az irodalmi változásokat követelő magasirodalom, vagy hogyan is nevezzem, nem fogadja el. Nem elég mély a mélyirodalom számára. Ami Az én falum ismeretében (1898.) meghökkentő.

Holnap az Áprily-völgyben

1967. augusztus 6-án hunyt el Áprily Lajos (sz.1887. április 24.)

Ne beszéljünk mellé. Amikor az ember ilyesfélét olvas, hogy: Jékely Zoltán, posztumusz Kossuth-díjas és József Attila-díjas költő, író, műfordító, hangsúly a posztumuszon, eltűnődik, talán a felkentek újra a kitüntetett halála után ismerték fel az értékét? Hogyan történhet meg ez a felkentekkel? Hogyan nem jobbak, képzetebbek, empatikusabbak a felkentek, hogyan nem jövőbelátók?

Ha még csak erről volna szó 2008-ban. Alig van ember, akit elbűvölne a líra formatökélye, a kor alkalmatlan, hogy értékelje a „tisza lelkű, szerényen, sőt szemérmesen nagy műveltségű, egyértelmű világossággal gondolkodó és érző művészembert”. Minthogy a világ másról szól. Nem a Nyugat harcos, vagy keyésbé harcos első és második nemzedékéről, és főként nem Áprilyról.

Erdélyi születés, brassói protestáns család, Kolozsvár egyetem, Nagyenyed tanár (+ két fűzfa). Kötettel későn, harmincnégy évesen jelentkezik. Már itt alapozza, hogy életében ne nagyon kájon értékes díjat. Nem jobboldali, nem baloldali, nem népies, nem urbánus, nem kormánypárti, nem ellenzéki. Soha nem. Nem bandatag, nem szövetséges, nem tagja egyetlen vállalat vállalkozó csoportnak sem, csak költő. Sütheti. Ez nem megy a kommunizmus előtti korokban sem.

A kékcédulás parlamenti választások után vége annak is, hogy verseit iskolákban, szavalóesteken olvassák, és hogy sikeres verseskönyveket ír. Sikereseket, de nem balhészakat. Botrány nélkül nincs igazi siker – akkoriban sem. Áprily irtózik a botránytól, márpedig a kommunista hatalomátvétel minden porcikájában botrány, nem beszélve az irodalomról, Révai Józseféről, Keszi Imréről és bandájáról. Áprily Lajos műfordításból él. Hogy ez neki jó, netán elégedett, nem tudni. Fordít az orosz irodalomból, fordítja Majakovszkijt és kortársait, Ibsent, Schillert, fordít és fordít, abból él.

Abból él, hogy fordít, itt a szomszédomban, a Duna-kanyarban, a gyönyörű, és mindentől távoli Szentgyörgypusztán. A szakma, a felkentek a hatvanas években fedezik fel, jó, szentséges egek, van itten egy költő, túl a Bajca utcán, a belvárosi irodalmi kávézó, a szerkesztőségek lágy öblén, aki mindent tud a költészetéről. Ekkorra vége a szocreálnak, bár búcsúzóul rúg néhányat. Vége Révai elvtárs regnálásának is, Aczél György elvtárs regnáló, aki úgy tartja, mint a főnöke, „Aki nincs ellenünk, velünk van”, és valahogy

beszuszakolja Áprilyt a saját maga felállította három T (tilt, tőr, támogat) harmadik T-je alá. Évekbe kerül, amíg olyan kritikus rajongást generálnak köré, hogy jöhessenek a díjak. De Áprily már öregember.

Majd alszom perjeftű alatt.

Idő nem úz és gond nem él.

És nem történik semmi sem.

Fény gyúl. Eső hull. Zúg a szél – írja kései versében, a Hívogat a szélben. A rajongást éppen úgy viseli, mint a kiszorítottságot annak pontos ismeretében, hogy az irodalom, amint a benne mindig meglévő politikai idiotizmus szintje kiugróan megemelkedik, vonzza a köklereket, a zsványokat, a hasznoslokat. Őt ez akkor már nemigen zavarta. Nézte a Dunát, és lélekben Erdély hegyeit járta.

Lehet, hatodikán legurulunk a Duna mentén a gyerekekkel, szalonnát sütünk valahol az Áprily-völgyben, forrásvizet iszunk hozzá, és lerakunk kis csokor mezei virágot a sírjára a visegrádi temetőben. Hogy ha nincs is, nem is létezik ma Áprily Lajos, csak fél-, talán negyedhangon, a fiúk ne felejtsek el, ott jártunk, és ahol jártunk, ott alszik Áprily Lajos.

A nagy öreg – Heltai Jenő

Augusztus 11-én, 1871-ben született Heltai Jenő. A hivatalos ismertető szerint „életművének egy része széles körökben népszerű olvasmány”. Hát ezen van mit csodálkozni. Az Osiris kiadta két-ezerben a 111 című detektívregényét, előtte és mögötte néma csend – ha jól látom. Nem könnyű népszerű olvasmánynak nevezni azt, ami nincs. Nem könnyű érteni az irodalompolitikát. Vagy talán nincs irodalompolitika. Soha nem is volt. Aktualitások léteznek, nagy sebességgel átvért pillanatnyi politikai szempontok, azaz, mennyire képes szolgálni az adott életmű az adott követelményeket. Pedig hát Heltai nem volt az Őszirozás „ellensége”. Meg is kapta érte a magáét.

„A szellemi fehér terror irodalmi orgánumban, a Magyar Műzsában (idézi Nyerges András), Császár Elemér így írt a 111-es című regényről: „Vontatott, nehezen perdülő, szellemtelen detektív történet, melyben csak annyi az igazság, mint a költészet – márpedig utóbbi egyáltalán nincs benne. Költő, ha már hazudsz, hazudjál szépen, ne olyan siváran, csúful, unalmasan, mint Heltai Jenő. Még költői műben is bántó az az erkölcsi fény, amelyben a szerző a kétes férfi- és női egzisztenciákat bemutatja.” Pedig neki – állítólag – megbocsátotta mindkét oldal, hogy politikamentesen próbált élni. A végeredmény nem ezt bizonyítja.

Tizennégy évesen publikál. Otthagya az egyetemet, újságot ír. Él Párizsban, Berlinben, Bécsben, Londonban, de Isztambulban is, hogy legyen némi különlegesség. Beszél és ír angolul, franciául, németül. És amit hoz a kényszer. Aztán hazatér, színigazgató több pesti színházban.

El ne felejtsem, ahogyan élete ívét jellemzi valaki: „Reviczky kortársa, aki tizenkét évvel túléli negyvenötöt”.

A horror-író – I. István

Augusztus horrorhónap. Minden hónap horrorhónap, de augusztus kiemelten az.

Augusztusban több százmillió szúnyogot, legyet, bögölyt mészárolunk le kézzel, lábbal, légyecsapóval. Százliteres mennyiségben kenődik a vér karra, combra, nyakra.

Augusztusban jönnek rá a gyerekek, hogy azonnal vége a nyári szünetnek, és elkezdnek idiótaként viselkedni.

Augusztusban, két hónap kánikulai kín után elköszönnek a földi világból a szívesek, a magas vérnyomásban szenvedők (mondjuk, ettől boldog az Állam, de mit várunk tőle, az Állam maga a horror).

I. István Maradjunk az irodalomnál.

Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján hal (1038) meg Árpád házi István író. I. István, aki Államalapító Szent Istvánként híresült el, általában nem íróként ismerjük. Pedig író. Írta volt ugyanis Intelmeit Imre herceghez. Csak az író ír. Viszont a herceg nem olvasta.

Nem elég az államalapítás heroikus feladata, a sok keresztes, akasztás, családirtás, nyakazás, négyelés, herelés, vakítás, hogy ez neki jó, netán elégedett, nem tudni, a német asszony maga a horror), élete végére is marad szépen a horrorból. Meghalnak lányai, akikkel hatalmi szövetséget köthetne, fia, akik örökölhetnék a trónt. Legsúlyosabban azonban Imre Szent Imre herceg halála érinti.

Lépnie kell. Utolsó lépései maga a horrorba hajló tévedés. Unokatestvérét, Vazult megvakíttatja, ez a kor kedves gyakorlata a trón lehető várományosait leszerelendő, a törvényben ugyanis szerepel egy tétel, mely szerint csak egészséges, testileg hibátlan ember lehet király. Vazul fiait számúzi, és kinyúlva itt téved a legnagyobb: örökre fogadja az olasz Orseoló Pétert, aki nyolc éves horrorba viszi az

országot, amíg végre megérkeznek az Árpád-házi hercegek, akik hosszú rendet vágunk a rendtelenségbe.

Endre herceg és a nemesek forradalma ez. Az első magyarországi forradalom. Péter csapatait szétszórják a forradalmi nemes urak, őt elfogják, és a kor nemes hagyományának áldozva kiszúrják a szemét. Tűnődjön a sötétben, akar-e még magyar király lenni pimasz olasz léte.

Lehet, nem Istvánnak köszönhető, de augusztusban az ember behúzott nyakkal, a fal mellett oson. Soha nem tudhatni, mi zúdul a nyakába.

Balatonfüred szimbóluma: Quasimodo

1901. augusztus 20-án született a Nobel-díjas olasz költő, kritikus, műfordító: Salvatore Quasimodo.

Nobel ide, Nobel oda (nem is értem, mire a Nobel, abból, amit ismerek), senki magyar nem tudná, ki ez a fickó, legalábbis a költőszakmán kívül nem, ha nem jár a múlt század közepén Balatonfüreden, ott a zseniális orvosok meg nem gyógyítják, nem ültet fát a maga ünneplésére, gyógyulása emlékére. Minthogy Nobel-díjas költők kifejezetten ritkán ültetnek fát a Balaton nedves partján, a város jó érzékekkel pajzsra emeli a költő emléket, pajzsra emeli a halálát telt emléket, amelyben tételesen megfogalmazza a gyönyörűséget, a benne lüktető érzelmeket, ha a Balatonra, ha a városra gondol.

A költők már csak ilyenek, lüktet bennük az érzelem.

A város, miután felismeri a költőben és a Nobelban rejlő piarlehetőséget, az olasz tiszteletére Nemzetközi Költőversenyt és Költőtalálkozót ír ki, „amely mind a magyar, mind az olasz kulturális élet kiemelkedő eseménye”. Ezen csodálkoznék, ha így volna, de az enyhe túlzás a piár része. (Megjegyzem, a Google-ban csak és kizárólag a balatonfüredi pályázat mellékleteként jelenik meg Quasimodo neve, sehol egy tanulmány, egy összefoglaló elemzés, egy hatástanulmány, hogy milyen szinten változtatta meg a magyar költészet Quasimodo mediterrán hangja, Nobel ide, Nobel oda.)

A költőversenyre több száz, jobb évben több ezer magyar és külföldi pályamű érkezik minden határidőre. 7 tagú zsűri dönt a zseniálisnál zseniálisabb versekről, választja ki a legjobbakat. A költőünnepet irodalmi matiné, könyvbemutató, borkóstoló, orgonahangverseny, hajókirándulás, olasz képzőművészek bemutatkozó tárlata és neves színészek előadásai gazdagítják. És ez így rendben is legyen. A költő és a város egymásra talál. Rám is rámtalálhatna a városom. Nem ugranék el.

További részletek
a www.irodalmijelen.hu honlapon.

EGY FIATAL ERDÉLYI ÍRÓ NYERT A BBC NEMZETKÖZI RÁDIÓJÁTÉK-PÁLYAZATÁN. Székely Csaba marosvásárhelyi fiatal író nyerte meg a BBC brit közszolgálati médium nemzetközi rádiójáték pályázatának legjobb európai drámáért járó díját a *Do You Like Banana, Comrades?* (Ízlik a banán, elvtársak?) című művével.

Székely Csaba a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem angol–magyar szakán végzett, 2004-ben publikálta *Írók a kettrecben* című irodalmi paródiákat tartalmazó kötetét. Négy évig dolgozott a *Hét* című lapnál, jelenleg az Erdély FM rádiónál szerkesztő és műsorvezető. A szerző nem zárja ki a magyar nyelvű változat megírásának a lehetőségét, amennyiben érdeklődés mutatkozik a hangjáték otthoni közlésére, bemutatására.

LE A LILA KÖDÖKKEL! Beszéljünk végre arról, hogy egy jó regénynek sztorija, figurái, eleje meg vége van, sőt, optimális esetben akár még olvasója, kiadója, nota bene borítója (!) is lehet. A Werk Írás Akadémia egy szemtelen, fiatal írócsapattal vág bele a szépírás oktatásába. Szécsi Noémi, az első Európa Díjas magyar író, Grecsó Krisztián, az *Élet és Irodalom* próza rovatának szerkesztője, Vári György kritikus és Salinger Richárd, az *Apám beajulna* írója vallja: az írás nemcsak mágia, mesterség is. Tehát tanítható.

Hetente két délután műhelymunkában a közös írásgyakorlatok és szövegértelmezések során elsajátíthatod a karakterépítést, feszültségkeltést, hangulatteremtést és megannyi más, kulcsfontosságú írói eszköz használatát. Szombat délelőttöként pedig a nagy bestsellerek – Coelho, Rowling, Závada, Dan Brown – sikerének titkára derül fény.

A Werk Írás Akadémia résztvevői esélyt kapnak arra, hogy mindent megtudjanak a szövegeikről, melyeket eddig féltek megmutatni.

Mert írni tudni kell!

Az Írás Akadémiáról további információk a www.werkakademia.hu –n

KERTÉSZ IMRE KAPTA A JEAN AMÉRY-DÍJÁT.

Kertész Imre Nobel-díjas magyar író kapta idén esszéíró munkásságáért a Jean Améry-díjat. Esszéiben az 79 éves író szenvedélyesen védelmezi az emberiség szabadságát. „Kertész esszéírói munkássága annak a felvilágosult gondolkodásnak a híve, amely leszúrta a fasizmus és a kommunizmus barbárságainak tanulságait” – indokolta döntését az irodalomtudósokból és kritikusokból álló zsűri. A 12 ezer euróval járó díjat kétévente adják át a frankfurti könyvvásáron. A Jean Améryről elnevezett irodalmi kitüntetés legutóbbi, 2007-es díjazottja Drago Jancar szlovén író volt. Jean Améry (eredeti nevén Hans Mayer, 1912–1978), osztrák származású esszéíró, *Túl bűnön és bűnhődésen* című, 1966-ban megjelent, a Harmadik Birodalom áldozatainak létállapotát bemutató esszékötetével várt ismertté.

ILIA MIHÁLY KITÜNTETÉSE. Államalapító Szent István király ünnepe alkalmából a Magyar Köztársaság elnöke a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a csillaggal (polgári tagozata) kitüntetéssel adományozta több évtizedes tudományos munkássága, korszakalkotó jelentőségű irodalom-szervező és nemzedéknevelő oktatói tevékenysége, életpályája elismeréseként dr. Ilia Mihály Széchenyi-díjas irodalomtörténésznek, az irodalomtudomány kandidátusának.

KÉT ÚJ KISREGÉNYÉT INGYEN TETTE KÖZZÉ AZ INTERNETEN PAOLO COELHO.

Születésnapja alkalmából nem akármilyen ajándékkal lepte meg olvasóit Paolo Coelho; a világhírű brazil író két, még kiadatlan kisregényét tette fel az internetre. A rajongók ingyen juthatnak hozzá a művekhez, amelyeket több nyelvre is lefordítottak.

„Ez az én ajándékom Önök számára a születésnapomon” – írta Az alkímista 62 éves szerzője a Twitter közösségi portálon közzétett üzenetében. Az olvasók az író hivatalos blogján lelhetnek rá az elbeszélésekre, amelyeket számos nyelven és számos formátumban érhetnek el.

Az *El Camino dell Arco* (Az új útja) című mű angol mellett spanyol, olasz, portugál és német nyelven is olvasható. A novella egy íjász történetét meséli el, aki falujában egy kisfiúnak adja át tudását. Coelho számára az íjjal való célzás a mindennapi erőfeszítéseket, a nehézségek áthidalását, az állandóságot és azt az értéket jelzi, amit a vakmerő döntések meghozatala jelent – derült ki az író blogján a novelláról.

Az angol és portugál nyelven elérhető *Histórias para os Pais, Filhos y Netos* (Történetek szülők, gyerekek és unokák számára) vidám, meglepő, ugyanakkor drámai történetek összessége. Az elbeszélések – amelyeket Coelho minden korosztály számára ajánl – legendákban és mesékben gyökereznek.

A kiadatlan művek mellett a brazil író a már megjelent írásaiból is tett fel részleteket a világhálóra, a Fény harcosából közzétett részletek portugál, angol és francia nyelven érhetőek el. Paolo Coelho korunk legnépszerűbb brazil írójának számít, spirituális áthatott művei tucatnyi nyelven, számos országban jelentek meg. Legutóbb *A győztes egyedül* van című könyve jelent meg.

NEMZETKÖZI VETÉLKEDŐ KAZINCZY HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJÁN. Kazinczy halálának évfordulója és a Kazinczy emlékévként alkalmából nemzetközi ifjúsági

vetélkedőt szervezett a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Kovácsvágáson, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Balassi Intézet és a Honvédelmi Minisztérium támogatásával. 9 csapat mérte össze erejét elméleti és ügyességi vetélkedő keretében. A résztvevők a megmérettetés után Széphalomban meglátogatják a Magyar Nyelv Múzeumát és megkoszorúzzák Kazinczy sírját. A kárpátaljai versenyzők a Tisza forrásvidékéről érkeztek, ahol a magyarok már csak szórványban élnek és kevesen beszélnek a magyar nyelvet. A

Kulturális hírek

versenyre azok a gyermekek jöttek el, akik a vasárnapi iskolában sajátítják el a magyar nyelvet. A vetélkedő alkalmat adott arra, hogy a hazánkban és a határon túl élő gyermekek között baráti kapcsolatok alakuljanak ki, melyben közös nyelvként a magyar került előtérbe.

MEGSZÜNT A MAGYAR KÖNYVESBOLT KASSÁN.

Megszűnt a kassai magyar könyvesbolt, s ezzel Kelet-Szlovákia metropolisában sokkal nehezebb magyar könyvekhez jutni, mint eddig – közölte a Felvidék. Ma című szlovákiai magyar hírportál. A kassai magyar könyvüzlet nemcsak egy bolt volt a sok közül, hanem intézmény a szó nemes értelmében. 1952 óta működött folyamatosan ugyanazon a helyen, a Fő u. 17 alatt.

A KÖNYV ÜNNEPE MAROSVÉCSEN. A 85 éve megalakult Erdélyi Szépművés Céh volt a fő téma az idei

Helikon-emléknapon Marosvécsen. Az egybegyűltek a néhány hete elhunyt Adamovits Sándorra is emlékeztek. A marosvásárhelyi Helikon – Kemény János Alapítvány minden év augusztusában emléknapra hívja Marosvécsre az országból és a nagyvilágból azoknak az íróknak a leszármazottait, akik egykor a Kemény-kastélyban részt vettek a Helikon-találkozókon.

SZÁZTÍZ ÉVE SZÜLETETT JORGE LUIS BORGES.

1899. augusztus 24-én született Jorge Luis Borges argentin költő, író, a mágikus realizmus irányzatának egyik legjelentősebb képviselője. Buenos Aires egyik rossz hírű városrészében, a Palermo negyedben látta meg a napvilágot. Borges számára meghatározó élmény volt a család mérhetetlen gazdagságú könyvtára és a nagy területű, labirintushoz hasonló kert. E két dolog, a könyvtár és a labirintus későbbi munkáinak jellegzetes motívuma lett. Olvasni a Brit Enciklopédiából tanult meg, kilencévesen spanyolra fordította Wilde A boldog herceg című meséjét, és ez meg is jelent. Tizenöt éves korától egy genfi középiskolába járt, majd madridi kitérő után családjával 1921-ben visszatért Buenos Airesbe. Borges egyre inkább felfedezte szülővárosát; 1923-ban Fervor de Buenos Aires (Buenos Aires-i láz) címmel verseskötete is megjelent, miközben több irodalmi újságnak is külső munkatársa lett. A harmincas évek elejétől érdeklődése a metafizikai problémák felé fordult, a költésztől is eltávolodott, novelláiban és esszéiben találta meg képzelete fantasztikus világának megjelenítő eszközeit.

1937-ben munkát vállalt a városi könyvtárban; a nem túl sok szellemi erőfeszítést igénylő katalógizálás mellett Vir-

ginia Woolfot és Faulkner fordított. 1938-ban vérmérgezését kapott, hetekig élet és halál között vergődött. A betegség azonban hihetetlen kreativitást szabadított fel benne, a gyógyulása utáni években írta meg legjobb fantasztikus elbeszéléseit, amelyeket a *Ficciones* (Fikciók) című sorozatban gyűjtött össze. A könyvtárban végzett munka ihlette A bábeli könyvtár című novellájának megírására: képzeletbeli könyvtárában a hatszögletű szobákban elhelyezkedő minden könyv azonos terjedelmű, nagyságú és kötésű.

Írt álnéven krimiket, majd politikai tárgyú cikkeket. Juan Perón hatalomra kerülése után kitették a könyvtárból, és a piacok baromfi- és nyúlvizsgálójává nevezték ki, amiről azonnal le is mondott. Egy ideig angol nyelvi lektor volt, előadásokat tartott országszerte, 1950-ben az Argentínai Írószövetség elnöke, Perón bukása után a Nemzeti Könyvtár igazgatója lett. Erre az időre már teljesen elvesztette látását, műveit tollba mondta. 1961-ben Beckett-tel együtt megkapta a tekintélyes Formentor-díjat, nevét igazán ekkor ismerte meg a világ. Sokat utazott, amerikai és európai egyetemeken tartott előadásokat.

Írásai közül e korszakának kiemelkedő műve az *El Hacedor* (A Teremtő) és a *Képzelt lények* könyve, amelyekben szinte teljesen elmosta a próza és a költészet közötti határvonalat. 1973-ban lemondott könyvtárigazgatói posztjáról, az utazás és az írás töltötte ki napjait. Ekkor került szoros kapcsolatba a japán-német származású Maria Kodamával, akivel 1985-ben Genfben kötözött, és 1986 áprilisában összeházasodtak. A frigy azonban rövid életű volt, Borges 1986. június 14-én májrákban meghalt.

KORTÁRSÁK A NEMRÉG ELHUNYT VASZILIJ AKSZJONOV RÓL.

Július 6-án pótolhatatlan veszteség érte az orosz és a világirodalom egyaránt: hetvenhét éves korában, hosszan tartó, súlyos betegség után elhunyt az orosz „hatvanasok” nemzedékének egyik legjelesebb képviselője, Vaszilij Akszjonov. A szerzőtől július 9-én, délelőtt 11 órakor Moszkvában, az Írók Központi Házában vettek búcsút az író társai, barátai, valamint a kormány képviselői.

Támogatónk:

Lapszámunk szerzői

Bodor Pál – 1930-ban született Budapesten, író, költő, szerkesztő, volt az Utunk belső munkatársa, az Irodalmi Könyvkiadó magyar részlegének főszerkesztője, ő indította meg a bukaresti televízió magyar nyelvű adását. Jelenleg Budapesten él, a Magyar Nemzetben Diurnus néven éveken át napi jegyzeteket szerkesztett. Legutóbbi kötete: *Búcsúüvevé nincsen* (2006).

Dohi Alex – 1955. június 4-én született, Máramaroszigeten. Dolgozott halászként a Duna-deltában, volt kirakatrendező, szobafestő, sírásó, kőműves, kőfaragó, tejkihordó, erdei gyümölcszedő, sorsjegytűző, postás, tisztviselő, csempekályhás, földtani kutató és tanár. 1989-ben menekült Svédországba, ahol sokféle foglalkozással keresi háromgyermekes családja kenyerét. Első közlése 1977-ben, utána rendre majd minden romániai irodalmi folyóirat közli verseit, rajzait. Könyveit maga tervezi és illusztrálja. A Román Írószövetség tagja.

Kertész Dániel – 1963-ban született Budapesten, grafikus, fotográfus, festő.

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Sárközi Máttyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Szőcs Géza – 1953-ban született Marosvásárhelyen, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *Amikor fordul az ezred* (2009).

Nagy Zopán – 1973-ban született Gyomán, fotóművész, költő. Megjelent kötete: *Skizológia* (1995/2008).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Tar Károly – 1935-ben született Kolozsváron, író, újságíró, szerkesztő, fordító. Legutóbbi kötete: *Szerenád dobra, cintányérra és más ütőhangszerekre* (2007).